

دادگاه های کیفری بین المللی

نسل سوم

مؤلفان:

دکتر مهسا شیروی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس

استاد افا سید علی دربندی

کارشناس رشد - فوق جزا و جرم شناسی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه	: شیرودی، مهسا،
عنوان و نام پدیدآور	: دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم / مؤلفان مهسا شیرودی، اشکان آقاسیدعلی دربندی.
مشخصات نشر	: تهران: مجده، ۱۳۹۷.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۸۹۸-۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: دادگاه‌های جزایی بین‌المللی
موضوع	: International criminal courts
موضوع	: حقوق جزای بین‌الملل
موضوع	: International criminal law
بناسه افزوده	: آقاسیدعلی دربندی، اشکان،
مؤلف	: KZ ۷۲۳۰/۹۳۵۲ ۱۳۹۷
رده بندی دیوید	: ۳۴۵/۰۱
شماره کتاب‌شناسی	: ۵۱۲۵۸۲۹

هرگونه تکثیر کامل یا بخشی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
مؤلف و ناشر هیچگونه مسئولیتی در قبال استفاده از مطالب این کتاب در اختیار دیگران ندارند.

دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم

مؤلفان: دکتر مهسا شیرودی، اشکان آقاسیدعلی دربندی

انتشارات مجده

چاپ اول: ۱۳۹۷ تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصراً «مجده» است.

دفتر مرکزی مجده:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷، طبقه پنجم

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۴۰۰۰۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۸۹۸-۶

ISBN: 978-600-193-898-6

شعبه‌اردیبهشت: خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E-mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجده در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

۹	پیش گفتار
۱۳	زمینه‌های تاریخی و بین‌المللی تشکیل محاکم کیفری بین‌المللی
۱۶	تعریف جرم بین‌المللی
۱۷	مقدمه
	بخش اول: پیشینه تشکیل دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل‌های اول ، دوم و نسل سوم
۲۷	فصل اول: دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل اول و دوم
۲۸	مبحث اول: دادگاه ملی کیفری بین‌المللی نسل اول
۳۱	گفتار اول دادگاه نورنبرگ
۳۳	بند اول: پیشینه تشکیل دادگاه نورنبرگ
۳۴	بند دوم: استقلال دادگاه نورنبرگ در اعمال صلاحیت
۳۵	بند سوم: مسئولیت کیفری اشخاص حقیقی و حقوقی در دادگاه نورنبرگ
۳۸	گفتار دوم: دادگاه توکیو
۴۱	بند اول: پیشینه تشکیل دادگاه توکیو
۴۱	بند دوم: استقلال دادگاه توکیو در اعمال صلاحیت
۴۳	بند سوم: مسئولیت کیفری اشخاص حقیقی و حقوقی در دادگاه توکیو
۴۴	بند چهارم: تفاوت‌های دادگاه نورنبرگ با دادگاه توکیو
۴۶	مبحث دوم: دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل دوم
۴۸	گفتار اول: دادگاه ویژه یوگسلاوی
۴۹	بند اول: فرایند شکل‌گیری دادگاه ویژه یوگسلاوی
۴۹	بند دوم: نقش شورای امنیت در تشکیل دادگاه ویژه یوگسلاوی
۵۰	بند سوم: دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق
۵۱	بند چهارم: استقلال دادگاه ویژه یوگسلاوی در اعمال صلاحیت
۵۳	گفتار دوم: دادگاه بین‌المللی رواندا
۵۴	بند اول: فرایند شکل‌گیری دادگاه رواندا
۵۵	بند دوم: نقش و تشکیل شورای امنیت در تشکیل دادگاه رواندا
۵۵	بند سوم: صلاحیت و مجازات در دادگاه رواندا
۵۶	بند چهارم: استقلال دادگاه ویژه رواندا در اعمال صلاحیت
۶۰	بند پنجم: مقایسه اساسنامه دادگاه رواندا و یوگسلاوی سابق
۶۱	فصل دوم: دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم
۶۴	

- مبحث اول: مبانی تشکیل و طبقه‌بندی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم ۶۵
- گفتار اول: مبانی تشکیل دادگاه‌های کیفری نسل سوم ۶۵
- بند اول: دادگاه‌های نسل سوم از حیث تاریخ تشکیل ۶۷
- بند دوم: مبانی تأسیس دادگاه‌های نسل سوم ۶۷
- بند سوم: مذاکرات برای تشکیل دادگاه کیفری بین‌المللی نسل سوم ۷۰
- بند چهارم: جایگاه حقوقی دادگاه‌های نسل سوم ۷۰
- گفتار دوم: طبقه‌بندی‌های گوناگون دادگاه‌های نسل سوم ۷۱
- بند اول: طبقه‌بندی دادگاه‌های مختلط بر اساس مرجع مؤسس ۷۲
- بند دوم: طبقه‌بندی زمانی نسل سوم دادگاه‌های کیفری ۷۶
- بند سوم: طبقه‌بندی بر اساس مکان استقرار دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم ۷۷
- گفتار سوم: نامت دادگاه‌های نسل سوم با سایر دادگاه‌های کیفری بین‌المللی ۷۸
- مبحث دوم: انواع گونه‌های دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم ۸۰
- گفتار اول: دادگاه بین‌المللی کامبوج ۸۱
- بند اول: پیشینه دادگاه بین‌المللی کامبوج ۸۲
- بند دوم: دیوان خمری، تاریخ یا شعب ویژه کامبوج ۸۳
- گفتار دوم: دادگاه بین‌المللی بوسنی و هرزگوین ۸۵
- گفتار سوم: دادگاه بین‌المللی کوزوو ۹۰
- بند اول: پیشینه دادگاه بین‌المللی کوزوو ۹۱
- بند دوم: جایگاه و چارچوب تشکیل دادگاه کبری کوزوو در حقوق بین‌الملل ۹۳
- گفتار چهارم: دادگاه بین‌المللی بوسنی و هرزگوین ۹۵
- بند اول: پیشینه تشکیل دادگاه بوسنی و هرزگوین ۹۶
- بند دوم: زمینه‌های بحران در بوسنی و هرزگوین ۹۸
- گفتار پنجم: دادگاه سیرالئون ۱۰۱
- بند اول: پیشینه تشکیل دادگاه سیرالئون ۱۰۲
- بند دوم: علت تشکیل دادگاه سیرالئون ۱۰۳
- گفتار ششم: دادگاه بین‌المللی لبنان ۱۰۷
- بند اول: پیشینه تشکیل دادگاه لبنان ۱۰۸
- بند دوم: بعضی اقدامات دادگاه ویژه لبنان ۱۱۰
- بند سوم: تشدید وصف بین‌المللی در دادگاه لبنان ۱۱۱
- گفتار هفتم: دادگاه بین‌المللی سنگال ۱۱۲
- بند اول: پیشینه تشکیل شعب فوق‌العاده دادگاه بین‌المللی سنگال ۱۱۲
- بند دوم: شعب فوق‌العاده دادگاه بین‌المللی سنگال ۱۱۶
- بند سوم: حقوق قربانیان در دادگاه بین‌المللی سنگال ۱۱۷

۱۱۷.....	بند چهارم: قضات دادگاه بین‌المللی سنگال
۱۱۷.....	بند پنجم: بودجه مالی دادگاه سنگال

بخش دوم: بررسی صلاحیت کیفری و مجازات در حقوق بین‌الملل و دادگاه‌های

۱۱۹.....	نسل سوم
۱۲۰.....	فصل اول: صلاحیت‌ها
۱۲۱.....	مبحث اول: تعریف صلاحیت‌ها
۱۲۲.....	گفتار اول: صلاحیت شخصی
۱۲۲.....	بند اول: شرایط اعمال صلاحیت شخصی
۱۲۳.....	بند دوم: جنبه‌های مثبت و منفی اصل صلاحیت شخصی
۱۲۴.....	گفتار دوم: صلاحیت سرزمینی
۱۲۵.....	بند اول: خصوصیت اصل صلاحیت سرزمینی
۱۲۵.....	بند دوم: مفهوم سرزمین
۱۲۵.....	بند سوم: استثنائات اصل صلاحیت سرزمینی
۱۲۶.....	گفتار سوم: صلاحیت رمی
۱۲۹.....	گفتار چهارم: صلاحیت موضوعی
۱۳۱.....	گفتار پنجم: صلاحیت بکملی
۱۳۲.....	مبحث دوم: صلاحیت دادگاه‌های کیفری نسل سوم
۱۳۲.....	گفتار اول: صلاحیت در دادگاه‌های بین‌المللی کامبوج
۱۳۳.....	بند اول: جرائم تحت صلاحیت دادگاه بین‌المللی کامبوج
۱۳۴.....	بند دوم: اشخاص تحت صلاحیت دادگاه بین‌المللی کامبوج
۱۳۵.....	گفتار دوم: صلاحیت در دادگاه بین‌المللی تیمور شرقی
۱۳۵.....	بند اول: صلاحیت زمانی و مکانی دادگاه تیمور شرقی
۱۳۵.....	بند دوم: اشخاص تحت صلاحیت دادگاه تیمور شرقی
۱۳۶.....	گفتار سوم: صلاحیت در دادگاه بین‌المللی کوزوو
۱۳۶.....	گفتار چهارم: صلاحیت در دادگاه‌های بین‌المللی بوسنی و هرزگوین
۱۳۶.....	گفتار پنجم: صلاحیت در دادگاه بین‌المللی سیرالئون
۱۳۷.....	بند اول: اشخاص تحت صلاحیت دادگاه بین‌المللی سیرالئون
۱۳۸.....	بند دوم: صلاحیت زمانی و مکانی دادگاه بین‌المللی سیرالئون
۱۳۸.....	گفتار ششم: صلاحیت در دادگاه بین‌المللی لبنان
۱۳۸.....	بند اول: صلاحیت دادگاه ویژه لبنان
۱۴۰.....	بند دوم: اشخاص تحت صلاحیت دادگاه ویژه لبنان
۱۴۱.....	گفتار هفتم: صلاحیت در دادگاه بین‌المللی سنگال
۱۴۲.....	بند اول: اشخاص تحت صلاحیت دادگاه ویژه سنگال
۱۴۳.....	بند دوم: صلاحیت زمانی دادگاه ویژه سنگال

۱۴۴.....	گفتار هشتم: تعارض و صلاحیت های دادگاه های کیفری بین المللی نسل سوم
۱۴۷.....	فصل دوم: بررسی مسئولیت کیفری، قوانین حاکم و میزان مجازات در دادگاه های کیفری بین المللی نسل سوم
۱۴۸.....	مبحث اول: مجازات و قوانین حاکم در اساسنامه دادگاه های کیفری بین المللی نسل سوم
۱۵۰.....	گفتار اول: مجازات اشخاص حقیقی و حقوقی
۱۵۰.....	بند اول: مسئولیت انحصاری اشخاص حقیقی
۱۵۲.....	بند دوم: مسئولیت انحصاری اشخاص حقوقی
۱۵۶.....	گفتار دوم: قوانین و مجازات حاکم در اساسنامه دادگاه های نسل سوم
۱۵۷.....	بند اول: قوانین و مجازات حاکم در اساسنامه دادگاه تیمور شرقی
۱۵۸.....	بند دوم: قوانین و مجازات حاکم در دادگاه سیرالئون
۱۵۹.....	بند سوم: قوانین و مجازات حاکم در دادگاه سنگال
۱۶۰.....	بند چهارم: قوانین و مجازات حاکم و در دادگاه بین المللی لبنان
۱۶۳.....	بند پنجم: قوانین و مجازات حاکم در دادگاه بین المللی کامبوج
۱۶۳.....	بند ششم: قوانین و مجازات حاکم در دادگاه بین المللی کوزوو
۱۶۳.....	بند هفتم: قوانین و مجازات حاکم در دادگاه بین المللی بوسنی و هرزگوین
۱۶۴.....	مبحث دوم: دادگاه کیفری بین المللی نسل سوم در یک نگاه کلی، محاسن و معایب آن
۱۶۴.....	گفتار اول: محاسن و معایب دادگاه بین المللی نسل سوم
۱۶۴.....	گفتار دوم: تقابل دادگاه های نسل سوم با دیوان بین المللی کیفری
۱۶۵.....	گفتار سوم: ساختار تشکیل کلی
۱۶۵.....	بند اول: مبنای تأسیس
۱۶۶.....	بند دوم: عناوین مجرمانه
۱۶۸.....	بند سوم: اجرای احکام
۱۶۹.....	بند چهارم: منع محاکمه مجدد
۱۷۱.....	بند پنجم: ترکیب مراجع قضایی و قضات
۱۷۳.....	بند ششم: بودجه
۱۷۴.....	بند هفتم: اعلام گزارش به سازمان ملل و کشورهای مربوطه
۱۷۵.....	بند هشتم: زبان های رسمی و کارگاهی
۱۷۶.....	بند نهم: محاکمه غیابی
۱۷۷.....	پیوست ها
۱۸۱.....	منابع

پیش گفتار

تعقیب و مجازات جنایتکاران بین‌المللی بدون تردید می‌تواند تسکین‌بخش درد و رنج میلیون‌ها انسان قربانی این شرارت‌ها و جنگ‌های خانمان‌سوز باشد. اندیشه تأسیس یک مرجع کیفری بین‌المللی برای محاکمه و مجازات مرتکبان مهمترین جنایات شنیع بین‌المللی در عاملان جنگ‌ها و خونریزی‌ها و رفتارهای غیرانسانی از دیرباز مطرح بوده؛ اما به صورت جدی حدود یک قرن است که مورد توجه جامعه بین‌المللی قرار گرفته و متعاقب آن اقدامات عملی برای تحقق آن انجام شده است.

برای تحقق آرزوی معنیه‌آلود مجازات مرتکبان شدیدترین نقض‌های حقوق بشری، بعداز جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۸ م. اقدام ماندن محاکمه پادشاه آلمان بر اساس معاهده صلح ورسای که به واسطهٔ بنام آن کشور هلند از تحویل پادشاه آلمان صورت گرفت، با آغاز جنگ جهانی دوم و گسترش فزایندهٔ نقض‌های شدید حقوق بشری از سوی دولت‌های متخاصم، به تدریج شاهد تأسیس دادگاه‌های بین‌المللی کیفری هستیم؛ این فرایند با تشکیل دو دادگاه موقت بین‌المللی نورنبرگ^۱، توکیو آغاز شد و به دیوان کیفری بین‌المللی ختم می‌شود. بنابراین امروزه به دلیل نشأ و تکامل گیری این محاکم، از اصطلاح رایج دادگاه‌های نسل اول، دوم، سوم و چهارم استفاده می‌کنند. مفهوم نسل‌های دادگاه‌های بین‌المللی کیفری، نشان‌دهندهٔ این است که این دادگاه‌ها در سیر تحولات بین‌المللی در یک مسیر تکاملی قرار گرفته‌اند. نسل‌های اول، دوم و سوم این دادگاه موقت هستند و نسل چهارم که تکامل‌یافته‌تر از نسل‌های قبل است، دیوان کیفری بین‌المللی است. دادگاه‌های نسل اول بر مبنای یک معاهدهٔ بین‌المللی تشکیل شدند (نظیر دادگاه‌های نورنبرگ و توکیو). دادگاه‌های نسل دوم که دادگاه‌های اختصاصی (اد هوک)^۲ نیز نامیده می‌شوند، مبتنی بر قطعنامهٔ شورای امنیت و مطابق فصل هفتم منشور ملل متحد (که تجویز به بکارگیری نیروهای مسلح را برای دفع عامل برهم زننده یا تهدید کننده امنیت

۱- اد هوک به لاتین، Ad hoc اصطلاحی لاتین به معنی «برای این [منظور]» است و معمولاً بیانگر رهیافت‌هایی است که برای حل یک مشکل یا وظیفه خاص بکار برده می‌شوند و برای مقاصد دیگر قابل استفاده نیستند.

بین‌المللی صادر می‌کند)، تشکیل می‌شوند؛ نظیر دادگاه‌های کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق و رواندا. هدف از تشکیل این دادگاه‌ها از یک سو پایان دادن به جنایات و از سوی دیگر تعقیب و محاکمه ناقضان حقوق بشر و مسئولین جنایات و کمک به احیای صلح و حفظ آن اعلام شده بود.

دادگاه‌های نسل سوم در اواخر دهه ۱۹۹۰ و سال‌های دهه ۲۰۰۰ با کمک میراث محاکم نسل اول در نورنبرگ و توکیو و نسل دوم؛ دادگاه‌های کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق و رواندا با این هدف تشکیل شدند.

این دادگاه‌ها در نتیجه صدور قطعنامه شورای امنیت و بر مبنای یک موافقت‌نامه میان سازمان ملل متحد و یک دولت تشکیل می‌شوند. به این محاکم، محاکم مختلط هم گفته می‌شود. سبب فوق‌العاده سنگال، دادگاه ویژه تیمور شرقی، دادگاه خمرهای سرخ (شعب ویژه دادگاه‌های خاص) دادگاه ویژه سیرالئون، لبنان و کوزوو نمونه این نسل از محاکم هستند. مختلط بودن این دادگاه‌ها به دو اعتبار است؛ نخست آن که قضات این دادگاه ترکیبی از قضات داخلی یا ملی و قضات بین‌المللی هستند و دوم به اعتبار قواعد دوگانه و مختلط؛ اعمالی که تلفیقی از قواعد نظام قضایی داخلی کشور محل وقوع جنایات و مقررات بین‌المللی حاکم بر دادرسی این محاکم است که هر کدام آثار مثبت و منفی خود را بر روند رسیدگی‌های این محاکم برجای گذاشته‌اند. با نگاهی موسع‌تر حتی می‌توان قوانین یک کشور ثالث را در پیشبرد اجرای احکام صادره از دادگاه‌های نسل سوم، ملاک عمل قرار داد. بنابراین می‌توان به دو نمونه از توافقات حاصله میان سازمان‌های بین‌المللی و کشورها اشاره کرد:

نخست: توافق اول با کشور محل وقوع جنایت با هدف تعقیب و شیوه محاکمه و ترکیبی از قوانین ملی این کشور و مقررات بین‌المللی؛

دوم: توافق با کشوری غیر از کشور محل وقوع جنایت، با هدف ارائه کمک‌های حقوقی که در روند اجرای حکم، قوانین این کشورها حاکم بر نحوه اجرای مجازات، عدالت و یا تخفیف مجازات و عفو محکومین خواهد بود.

نکته حایز اهمیت در خصوص دادگاه‌های نسل سوم این است که با توجه به میزان گستردگی و نوع جنایات ارتكابی در کشور لبنان در مقایسه با جنایات رخ داده در پنج کشور دیگر، دادگاه کیفری مختلط لبنان را دارای وضعیتی خاص و شاید به اعتباری غیرقابل مقایسه با پنج کشور دیگر قرار داده است.

از مهمترین ویژگی‌های دادگاه‌های نسل سوم می‌توان به عدم وابستگی این دادگاه‌ها به شورای امنیت اشاره کرد و همچنین این دادگاه‌ها براساس توافق میان دولت‌های

متقاضی و سازمان ملل و یا سازمان منطقه‌ای برای نمونه اتحادیه آفریقایی تأسیس شده‌اند. دادگاه‌های نسل سوم هر کدام از نظر صلاحیت تعقیب و نوع و میزان مجازات مرتکبان با یکدیگر متفاوتند. برای نمونه دادگاه ویژه لبنان صلاحیت رسیدگی به جنایت‌های تروریستی ناشی از بمب‌گذاری را دارد؛ در حالی که دادگاه ویژه کوزوو بیشتر به جرایم عادی رسیدگی می‌کند. قضات این دادگاه مرکب از قضات ملی و بین‌المللی هستند. علاوه بر این، محل تشکیل دادگاه کیفری بین‌المللی نسل سوم نیز یکی دیگر از ویژگی‌های مهم این دادگاه‌ها است؛ اما باید اذعان کرد که دادگاه‌های نسل سوم از رویه واحدی پیروی نمی‌کنند، برای نمونه تعقیب و رسیدگی به جنایات مرتکبان، هر چند اصل بر اعمال صلاحیت سرزمینی یا با عبارتی کشور محل وقوع جنایات است؛ اما در عمل در برخی پرونده‌ها، مقر تشکیل دادگاه خارج از محل ارتکاب جنایات بوده است؛ مانند پرونده چارلز تیلور مربوط به جنایات سیرالئون که در لیبی برگزار شد و نیز دادگاه سنگال که اساساً برای جنایات واقع شده در کشور چاد، تشکیل شده است؛ اما موقتی بودن این دادگاه‌ها نیز به مانند دادگاه‌های نسل اول و دوم و با وجود توسعه و تکامل بنیادین نظام حقوق کیفری بین‌الملل با ایجاد و استقرار نسل چهارم دادگاه‌ها، یعنی دیوان بین‌المللی کیفری به منصفه ظهور رسید.

با توجه به این موارد باید خیرنشر کرد که در حوزه‌های مختلف حقوق کیفری بین‌الملل در خصوص نسل‌های متفرقه دادگاه‌های کیفری و زوایای مختلف آن تا کنون مطالعات وسیعی صورت پذیرفته و صاحب‌نظران این عرصه مبادرت به تألیف کتب و مقالات درخوری نموده‌اند که این امر دلالت بر اهمیت موضوع دارد.

با وجود این شاید متفاوت‌ترین نوع آنها، دادگاه‌های کیفری نسل سوم یا مختلط باشند که کتاب حاضر با عنوان «دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نسل سوم» در نوع خود به عنوان پژوهشی جامع و منحصر به فرد، بطور دقیق ساختارهای شکلی و ماهوی این دادگاه‌ها را مورد بررسی قرار داده است.

در پایان امید است که کتاب حاضر در ارتقای دانش حقوق دانان ارج نهاده و به حقوق کیفری بین‌المللی سهمی داشته باشد، پیشاپیش از ارشادات صاحب‌نظران و خوانندگان که نقص‌ها و کاستی‌های این مجموعه را یادآور خواهند شد قدردانی و سپاس فراوان داریم. همچنین وظیفه خود میدانیم که از زحمات جناب آقای دکتر سید عباس حسینی نیک (مدیرانتشارات) تقدیر و تشکر نماییم.

مولفان

زمستان ماه ۱۳۹۶ خورشیدی